

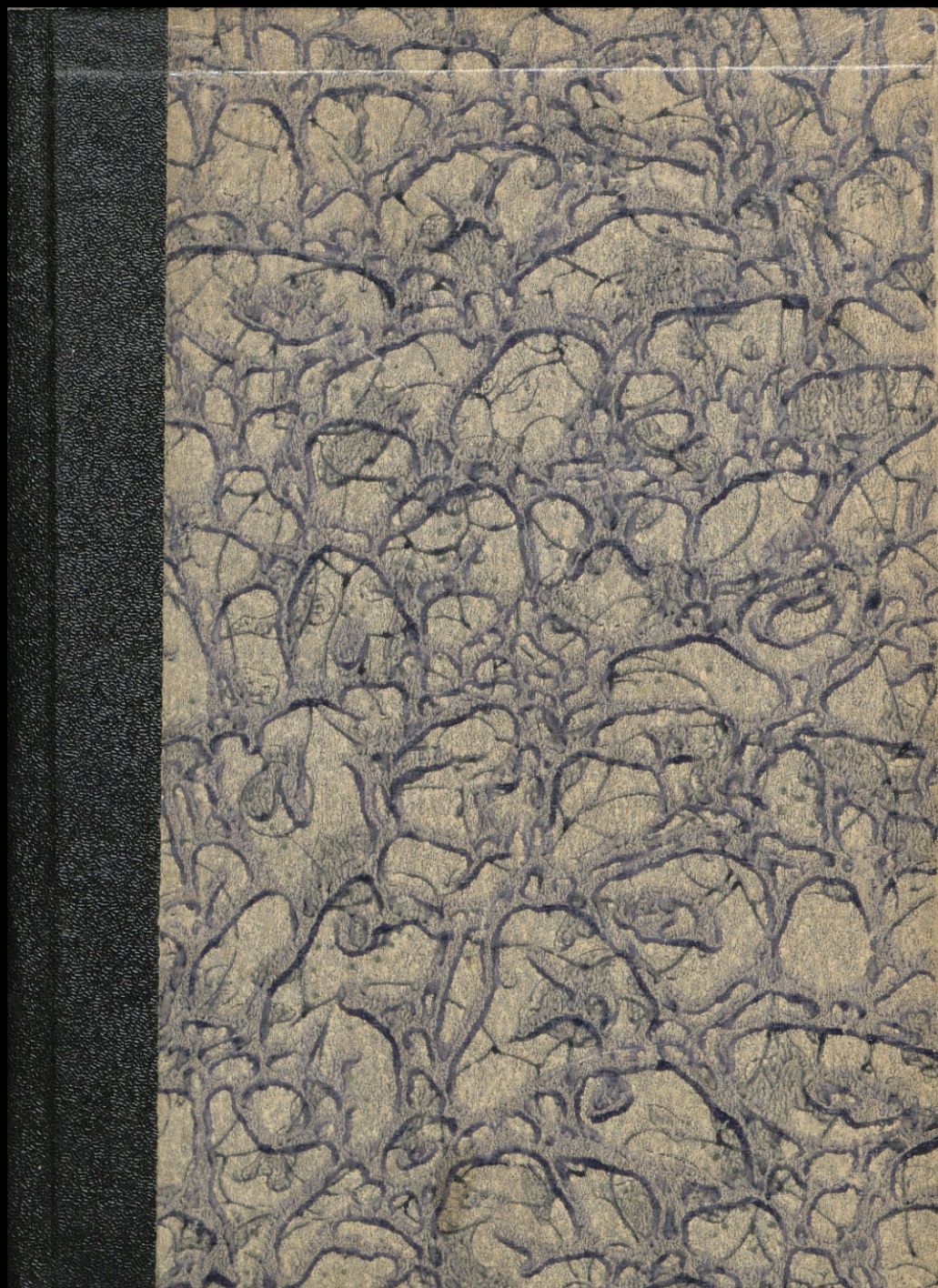
Grey Scale #13

DANES
PICTA
.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

TADEUSZ KOSCIUSZKO

Wojownik i polityk polski

Kościuszko

TADEUSZA KOŚCIUSZKI
WSKAZANIA
OBYWATELSKIE

WYBRAŁ / SŁOWEM WSTĘPNYM
I KALENDARIUM KOŚCIUSZKOWSKIM
OPATRZYL
PROF. DR HENRYK MOŚCICKI

1

9

4

6

SPÓŁDZIELNIA WYDAWNICZA »CZYTELNIK«

466/1

Biblioteki Narodowej

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
ALL RIGHTS RESERVED

COPYRIGHT, 1946, BY SPÓŁDZIELNIA
WYDAWNICZA »CZYTEŁNIK«, WARSAW
PRINTED IN POLAND

Nr 102
LUTY 1946
DRUKARNIA NARODOWA
W KRAKOWIE
M-05474

1950 D 155/126.

IMIE TADEUSZA KOŚCIUSZKI JAŚNIEJE NA KARTACH NASZYCH DZIEJÓW NIEGASNĄCYM BLASKIEM DZIAŁAŃ, KTÓRE OCZYSZCZAJĄC W TRAGICZNEJ DOBIE UPADKU PAŃSTWA SUMIENIE NARODOWE, UCHRONIŁO POLSKĘ PRZED BRUDEM HAŃBY I OSTATECZNEGO UPODLENIA.

ZBAWCZA IDEA KOŚCIUSZKOWSKICH CZYNÓW NIE WYGASŁA NIGDY W SERCACH I UMYSŁACH POLSKICH. PROMIENIAŁA W NAJCZARNIEJSZE NOCE NIEWOLI. SIŁĄ UFNEJ NADZIEI PRZENIKAŁA PRZEZ MURY WIĘZIENNE. BYŁA GWIAZDĄ PRZEWODNIĄ DLA POSTĘPOWYCH PROGRAMÓW SZERMIERZY WOLNOŚCI. SZUMIAŁA W BOJOWYCH SZTANDARACH WSZYSTKICH WALK WYZWOLEŃCZYCH I NA TAKIE WZNIOSŁA SIĘ SZCZYT, ŻE NAWET WROGOWIE NIEMIELI PRZED JEJ WIELKOŚCIĄ I NIEUGIĘTĄ SIŁĄ JEJ PRAWDY.

NIEZNISZCZALNA PÓTEGA TEGO ODDZIAŁYWANIA IDEI NACZELNIKA NA POKOLENIA PO NIM IDĄCE TKWIŁA PRZED E WSZYSTKIM W ODWAŻNYM SKOJARZENIU WOLI NARODOWEJ Z WSZECHLUDZKIMI IDEALAMI RÓWNOŚCI I SPRAWIEDLIWOŚCI SPOŁECZNEJ.

„OBYWATEL, KTÓRY CHCE SZCZYCIĆ SIĘ
BYĆ DOBRYM POLAKIEM, POWINIEN PO-
SWIĘCIĆ WSZYSTKO DLA OJCZYZNY I BYĆ
ZAWSZE LUDZKIM I SPRAWIEDLIWYM“.

OTO JEST NAJISTOTNIEJSZA TREŚĆ JEGO PRZYKAZAŃ,
KTÓRE DLA POTOMNOŚCI ZOSTAWIŁ. ODZYWA SIĘ
I ŻARLIWYM TĘTNIŁEM W KAŻDYM POMYSŁE-
NIU O PRZYSZŁOŚCI NARODU, W KAŻDYM POUCZENIU,
JAKIE DAWAŁ RODAKOM.

SŁOWA KOŚCIUSZKI OLSNIEWAJĄ NIERAZ GŁĘBIĄ MĄ-
DROŚCI, Z JAKĄ PRZEWIDYWAŁ PRZYSZŁOŚĆ. NIERAZ
POWTARZAJĄ PRAWDY ODWIECZNE I POWSZECHNIE
ZNANE, ALE I TE NABIERAJĄ KRUSZCOWEJ MOCY, GDY
ZWAŻY SIĘ, ŻE WYPOWIEDZIAŁ JE CZŁOWIEK NIE
ŁATWEGO SŁOWA, ALE ZNOJNEGO CZYNU.

W TYM ICH GŁĘBOKIE WYCHOWAWCZE ZNACZENIE.

WIELKI HETMAN DEMOKRACJI POLSKIEJ I CHORAŻY
JUTRA NARODU CZYNEM I SŁOWEM DUCHA OJ-
CZYZNY PODNIÓSŁ, UMOCNİŁ I TREŚCIĄ WARTOŚCI
OGÓLNOLUDZKICH WZBOGACIŁ.

Siebie samego zwyciężaj — największe zwycięstwo.

Własnoręczna notatka Kościuszki w zeszycie zatytułowanym: „Pytania z filozofii obyczajów”, w warszawskim Korpusie Kadetów, 1766 r.

Nieraz wśród najświetniejszych widoków znajduje się w końcu jedynie złudzenie lub tylko obraz, jak w lustrze, którego nigdy osiąść nie można.

(List do gen. Nathaniela Greene'a, New York 14 lipca 1784 r.)

Życie domowe i wolność są najlepszym darem, jakim przyroda mogła obdarzyć ród ludzki.

(List do Williams'a, Paryż, 26 sierpnia 1784 r.)

Fanatyzm, pochodzący z niewiadomości, zawsze najokropniejsze zwykł wydawać skutki.

(List do Michała Zaleskiego, 1789 r.)

Poddany — słowo przeklęte powinno być w oświeconych narodach.

(Tamże)

Trzeba karać bez tyranii.

(List do Michała Zaleskiego, 1739 r.)

Trzeba cierpieć na świecie; bez umartwienia miejsca nie ma i słodzić nam tylko trzeba przychodzące.

(List do Tekli Żurowskiej, 1791 r.)

Uszczęśliwienie drugich w największym u mnie poszanowaniu.

(List do siostry, Anny Estkowej, 1792 r.)

I
de
phs Pamiętać zawsze (trzeba), że w naturze wszyscy równi jesteśmy, że bogactwa i wiadomość (oświata) czynią tylko różnicę.

(Tamże)

Powinniśmy mieć wzgląd na ubogich i oświecać niewiadomość, prowadząc do dobrych obyczajów.

(Tamże)

Niech dzieciom dobrą da edukację republikańską z cnotami sprawiedliwości, uczciwości i honoru.

(Tamże)

Mieć potrzeba choć jeden oryginał swój, a nie kopiować wszystkiego, jak zwykliśmy z drugich krajów zwyczaje, które ani okolicznościom naszym dogodne, ani stosowne rządowi naszemu.

(List do Szczęsnego Potockiego, Lublin, 18 sierpnia 1792 r.)

Każdy obywatel, by najnikczemniejszy i nieświatły, przyczynia się do dobra powszechnego... ale ten, któremu Wszemmocność dała poznanie rzeczy więcej nad drugih i znajomość objęcia okręgu ziemi i potrzeb do niej żyjących ludzi, grzeszy, gdy przestaje być czynnym i (gdy go nic) nie interesuje, jak zwierciadła na obiekta snujące się, które z siebie żadnego (nie) okazuje czucia i wzruszenia.

(List do Michała Zaleskiego, Niemirów, 3 kwietnia 1792 r.)

Niech powszechna tylko będzie edukacja, niczego się lękać nie trzeba; od nas samych zależy poprawa rządu, od obyczajów naszych. A gdy podli będziemy, chciwi, interesowani, niedbający o kraj swój, słusznie, abyśmy potem mieli kajdany na szyjach i tego warci będziemy.

(Tamże)

Czas zawsze okazuje najskrytszy sposób złego lub dobrego myślenia każdego (człowieka).

(List do Izabeli Czartoryskiej, Warszawa, październik 1792 r.)

Pierwszy krok do zrzucenia niewoli jest odważyć się być wolnym. Pierwszy krok do zwycięstwa — poznać się na własnej sile!

(Odezwa do obywateli, Kraków, 24 marca 1794 r.)

✓ W pogardzie śmierci jedyna jest nadzieja polepszenia losu naszego i przyszłych pokoleń.

(Odezwa do obywatelów, Kraków, 24 marca 1794 r.)

Nikt z Polaków nie może godziwie szukać szczególnego dobra, tylko w dobru powszechnym.

(Odezwa do duchowieństwa, Kraków, 24 marca 1794 r.)

Duchowni jakiegokolwiek bądź dostojęstwa i powołania jesteście... Ojczyzna wzywa... waszej wierności, waszego przykładu. Pokażcie w oczach powszechności narodowej, czym być powinniście ze strony obywatelstwa i ze strony powołania waszego. Każde w tej mierze ociąganie się, każdy nieszczerzy postępek oskarżałby was, że powołanie, za którym idziecie, wytępiło w was ducha obywatelskiej cnoty i to do swobód narodowych przywiązanie, przez które jedynie zasłużyć możecie na szacunek i wdzięczność powszechną.

(Tamże)

Aby lud czuł swoje obowiązki ku Ojczyźnie, wazną jest powinnością okazać mu to w dowodach nauki waszej, w przykładach własnej gorliwości. ...Spodziewam się tej gorliwości po Duchowieństwie wszelkiego wyznania w krajach Rzeczypospolitej.

(Tamże)

Nigdyby Polakom broń ich nieprzyjaciół straszną nie była, gdyby sami pomiędzy sobą zgodni, znali swą siłę i całej tej siły użyć umieli.

(Z obozu pod Igołomią, 25 kwietnia 1794 r.)

Pomnij na tę prawdę, iż nic wtenczas zrobionego nie masz, kiedy jeszcze cokolwiek do zrobienia pozostaje.

(Z obozu pod Winiarami, 2 maja 1794 r.)

Wolność nie może być obroniona, tylko ręką ludzi wolnych, albo doznawających sprawiedliwości i opieki rządowej.

(Z obozu pod Polańcem, 8 maja 1794 r.)

Nie ma żadnej różnicy między wojskowymi i cywilnymi — wszyscy jesteście obrońcami ojczyzny.

(Tamże)

Na wzajemnej ufności, na świetle i prawości w radzeniu i dzielności w czynieniu, zawisło zbawienie nasze.

(Z obozu pod Sieczkowem, 21 maja 1794 r.)

Wykonywajcie z największą usilnością rozkazy władz rządowych, słuchajcie ich przestróg, szanujcie siebie w ich powadze.

(Tamże)

Nie może się naród ocalić bez rządu, lecz rząd nie może być czynnym bez zaufania, posłuszeństwa i gorliwości ludu.

(Z obozu pod Sieczkowem, 21 maja 1794 r.)

Prusak zawsze był wiarołomcą w każdych przypadkach.

(List do pułk. Ignacego Wieniawskiego, 28 maja 1794 r.)

Narodzie! Ziemia twoja będzie wolną, niech tylko duch twój wyższym nad wszystko będzie. Nie żałujże się, abyś żalowanym lub pogardzonym nie był.

(Z obozu pod Kielcami, 9 czerwca 1794 r.)

Pierwszą jest wolnego człowieka cnotą — nie rozpaczać o losie ojczyzny.

(Z obozu pod Przybyszewem, 24 czerwca 1794 r.)

Słabość, brak stałości, zwątpienie o sobie samych — to uważam za najsroźszego nieprzyjaciela, za najokropniejszą dla Polski klęskę.

(Tamże)

Niech nie mówi Europa: Polak prędko jest do zapalenia, prędszy do zrażenia się. Niech raczej powiedzą narody: Polacy mężni są w przedsięwzięciu, nieustraszeni w przygodach, stali w dokonaniu.

(Tamże)

Obroty wojenne jawnymi być nie mogą; są takie, co mają postać zwłoki, a są koniecznie potrzebne i do skutecznych i czynnych prowadzą działań.

(Z obozu pod Przybyszewem, 24 marca 1794 r.)

Jednością tylko możemy być silni.

(Z obozu pod Gólkowem, 29 czerwca 1794 r.)

Kto prawom posłusznym być nie chce, ten nie wart wolności.

(Tamże)

Sprawiedliwa nawet zemsta daleka jest od serca Polaków.

(List do gen. Chruszczewa, 19 lipca 1794 r.)

Na głos ojczyzny wszelkie zastanowienia, wszelkie względy niknąć powinny.

(List do gen. Mokronowskiego, 6 sierpnia 1794 r.)

✓ Wolność to najśłodsze dobro, którego człowiek na ziemi kosztować może, użyczone jest od Boga tym jedynie narodom, które stałością, męstwem, wytrzymaniem wszystkich przeciwności stają się onego godnymi.

(Z obozu pod Mokotowem, 24 września 1794 r.)

Niech każdy szanuje Boga podług wiary swojej,
a nie masz takiej wiary, która by człowiekowi być
wolnym zabraniała.

(Z obozu pod Mokotowem, 5 września 1794 r.)

Czytajmy i uczmy się; chcemy tylko, a będziemy
wolnymi.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość”, 1800 r.)

Naród żądający niepodległości, potrzeba koniecz-
nie aby ufał w swoje siły. Jeżeli nie ma tego czu-
cia, jeżeli do utrzymania nie idzie przez własne
usiłowanie, ale przez obce wsparcie lub łaskę,
można śmiało powiedzieć, iż nie dojdzie ani do
szczęścia, ani do cnoty, ani do sławy.

(Tamże)

Opinia nikczemnego mniemania o sobie zaczęła
się u nas wtedy, kiedy szlachcic polski nie szukał
dobra kraju, ale wsparcia pychy możnowładczych
familii.

(Tamże)

Było interesem magnatów osłabiać ducha współ-
ziomków, uniżać ich przymioty, aby nie uczuli
swej mocy i nie zrzucili haniebniej opieki, gdyż
przez to zginąłby cały ich wpływ i powaga.

(Tamże)

Polakom dlatego brakuje na stałości umysłu w przeciwnościach, że mało myśleli, mało się zastanawiali nad obrotem losów i czynności ludzkich.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?”, 1800 r.)

Polacy nie cierpią jarzma, mają entuzjazm do wolności i cnoty, ale wadą ich jest, iż jak są żywymi w zaczęciu śmiałych czynów, tak niestali w dokonaniu i słabiejący w przeciwnościach.

(Tamże)

Nie dosyć jest na chęci do prawideł i sprawiedliwości, potrzeba jeszcze męstwa do ich utrzymania.

(Tamże)

Z czasem okolicznościami pokazują się wypadki, których nie przewidywał ludzki rozum.

(Tamże)

Wytykajmy nasze błędy, ale umiejmy szanować i oddać sobie sprawiedliwość, gdy na nią zasługujemy.

(Tamże)

Naród, który ma słuszną sprawę i stałość w przedsięwzięciu, doprowadzi go do pomyślnego skutku.

(Tamże)

Upadek Polaków nie nastąpił z położenia ich kraju lub nieposobności oparcia się nieprzyjacielowi, ale z niestałości ich umysłu i braku energii.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?”, 1800 r.)

Ludzie stali przy sprawiedliwości i cnocie doczekają się zawsze szczęśliwych wypadków, których nie przewidywali, tak przeciwnie — co nie za głębokim czuciem duszy, lecz za czasową tylko idą porywcznością lub za bawidlami imaginacji, roszczą sobie prędko rozpacz, porzucają chorągwie ludzkości, szukając podle osobistego bezpieczeństwa i oszukują sami szczęścia swoje.

(Tamże)

Polacy mają wadę ślepego naśladowania, co skutkiem jest małego myślenia i rozważania rzeczy.

(Tamże)

Szukajmy, nie naśladowując rozwagi innych, między sobą sposobów; znalezione umiejmy użyć, a pomyślny zapewne odbierzemy skutek.

(Tamże)

Dusza ludzka nie jest machiną fizyczną, nie może być wzruszoną popchnięciem ręki, ale tylko sposobami moralnymi.

(Tamże)

Niesprawiedliwość obfituje w wykręty, ale nie znajdzie sposobu poruszenia serca.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?”, 1800 r.)

Im bardziej wmawia się w kogo męstwo, tym się mężniejszym staje, i przeciwnie — traci o sobie dobre rozumienie, kiedy nim gardzą.

(Tamże)

Fanatyzm dodaje wprawdzie mocy duszy, ale napelnia człowieka ślepotą i tamuje wzrost myśli, dlatego nigdy się nie zrówna bohaterstwu wolności.

(Tamże)

Polacy i wojsko ich powinno mieć zawsze cechę moralności.

(Tamże)

Nie gatunek sukni ani rodzaj broni stanowi żołnierza, ale odwaga i chęć zwyciężania.

(Tamże)

Wtenczas odzywa się nienawiść i zemsta, gdy trwa ucisk i prześladowanie, ale kiedy kto z dobroczynnością otwiera swe serce, żółć gniewu nie ma przeciw niemu siły.

(Tamże)

Urzędu nikt posiadać nie powinien, w którego krokach nie było uczciwości, który w życiu swoim nie szanował własności, sławy współobywatela, który wiernym nie był obowiązkom ojczyzny.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?”, 1800 r.)

Tam jest despotyzm, gdzie niewinność drży dla niebezpieczeństwa.

(Tamże)

W wojsko powinno być wszczepiane posłuszeństwo, karność, szanowanie własności obywatela i osoby. Żołnierz ma być obywatelem, a nie ślepym narzędziem lub jestestwem samowolnym.

(Tamże)

Naród polski największe składał ofiary publiczne, a płeć piękna nigdzie tyle nie pokazała przywiązania do swej ojczyzny, ile Polki.

(Tamże)

Mniemają niektórzy, iż potrzeba pierwej oświecić lud, zanim mu dać wolność. Ja rozumiem przeciwnie, że chcąc oświecić lud, trzeba go uwolnić.

(Tamże)

Wolność nie jest nauką, ale potrzebą moralną duszy, tak wpływającą do szczęścia człowieka, jak czyste powietrze do zdrowia.

(Tamże)

Polak przekonał się i zrzuca wspaniale wszystkie szarlataństwa polityczne, które uwłaczały sprawiedliwości, wstydziły rozum i ciemniły ludzkość. Niech tylko w przedsięwzięciach ma odwagę i stałość umysłu, w postępowaniu nieskazitelną cnotę, a może być jednym z najszacowniejszych narodów.

(„Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?”, 1800 r.)

Im nieszczęśliwszy jest człowiek, tym bardziej szuka pociechy w myśleniu o tym, co kocha.

(List do gen. Józefa Paszkowskiego, 1806 r.)

Wszystko się przemija, a stałość w cnocie jest słodczą w życiu i niezmazaną cechą umysłu mocnego i czego nikt nie odbierze, i najmocniejszą obrońcą w przypadku i żyć po śmierci naszej będzie.

(List do gen. Józefa Paszkowskiego, Paryż, 27 kwietnia 1806 r.)

Obywatel, który chce szczyścić się być dobrym Polakiem, powinien poświęcić wszystko dla Ojczyzny i być zawsze ludzkim i sprawiedliwym.

(W Wiedniu, Roku 1815, 20 Junii)

Lękam się, że Niemcy dadzą początek niesnasek przyszłych.

(List do Józefa Sierakowskiego, Solura, 5 grudnia 1815 r.)

Jasnym jest i każdy widzi, że rozkwit narodu zależy od największej liczby jednostek szczęśliwych.

(Nota do Adama Czartoryskiego, grudzień 1815 r.)

Trzeba być surowym względem próżniaków, pijaków, włóczęgów i żebraków. Trzeba ich zmusić do robót publicznych, do budowy dróg, kanałów spławnych, brukowania miast albo do koszenia na wsi za umiarkowanym wynagrodzeniem.

(Tamże)

Wszędzie można być niepodległym, dobrze myśląc, dobrze rozsądzając, mając dobre serce, uczucie prawe i charakter stały, prosty i otwarty, który zawraca zawdy najchytrzejsze dyplomaty i istotę najpodstępniejszą, przebiegłą i podłą.

(List do Jeffersona, Soluro 1816 r.)

Jest to skarb najdroższy, czego ani bogactwa ani honory nie dadzą — być z siebie kontentnym z przekonania najczystsze.

(Słowa Kościuszki w Solurze w 1816—17 r.)

Unikaj kłamstwa we wszelkich okolicznościach życia, a bądź szczerym i mów zawsze prawdę.

(„Przestrogi dla młodego Zeltnera”, Solura, sierpień 1817 r.)

Nie bądź nigdy próżniakiem, bądź skromnym, oszczędnym i nawet twardym dla siebie, lecz wyrozumiałym dla innych.

(„Przestrogi dla młodego Zelnera“, Solura, sierpień 1817 r.)

Unikaj miłości własnej i egoizmu.

(Tamże)

Nim co powiesz lub odpowiesz, dobrze się namyśl i rozważ, aby nie chybić celu lub nie powiedzieć głupstwa.

(Tamże)

Nie zaniechaj nigdy okazać wdzięczności we wszelkich okolicznościach temu, kto stara się o twoje szczęście.

(Tamże)

Szukaj sposobności, aby się okazać zawsze użytecznym.

(Tamże)

Powierzoną tajemnicę zachowaj jak świętość.

(Tamże)

We wszystkich czynnościach bądź prawym, prostym, otwartym, niczego nie ukrywając; w dyskusjach jakichkolwiek nie sprzeczasz się, lecz szukaj ze spokojem i skromnością prawdy.

(Tamże)

Bądź grzecznym i uczciwym wobec każdego, miłym i uprzejmym w towarzystwie, zawsze ludzkim i wspomagaj według możliwości nieszczęśliwych.

(„Przestrogi dla młodego Zeltnera“, Solura, sierpień 1817 r.)

✓ Czytaj książki pouczające dla upiększenia umysłu lub uszlachetnienia serca.

(Tamże)

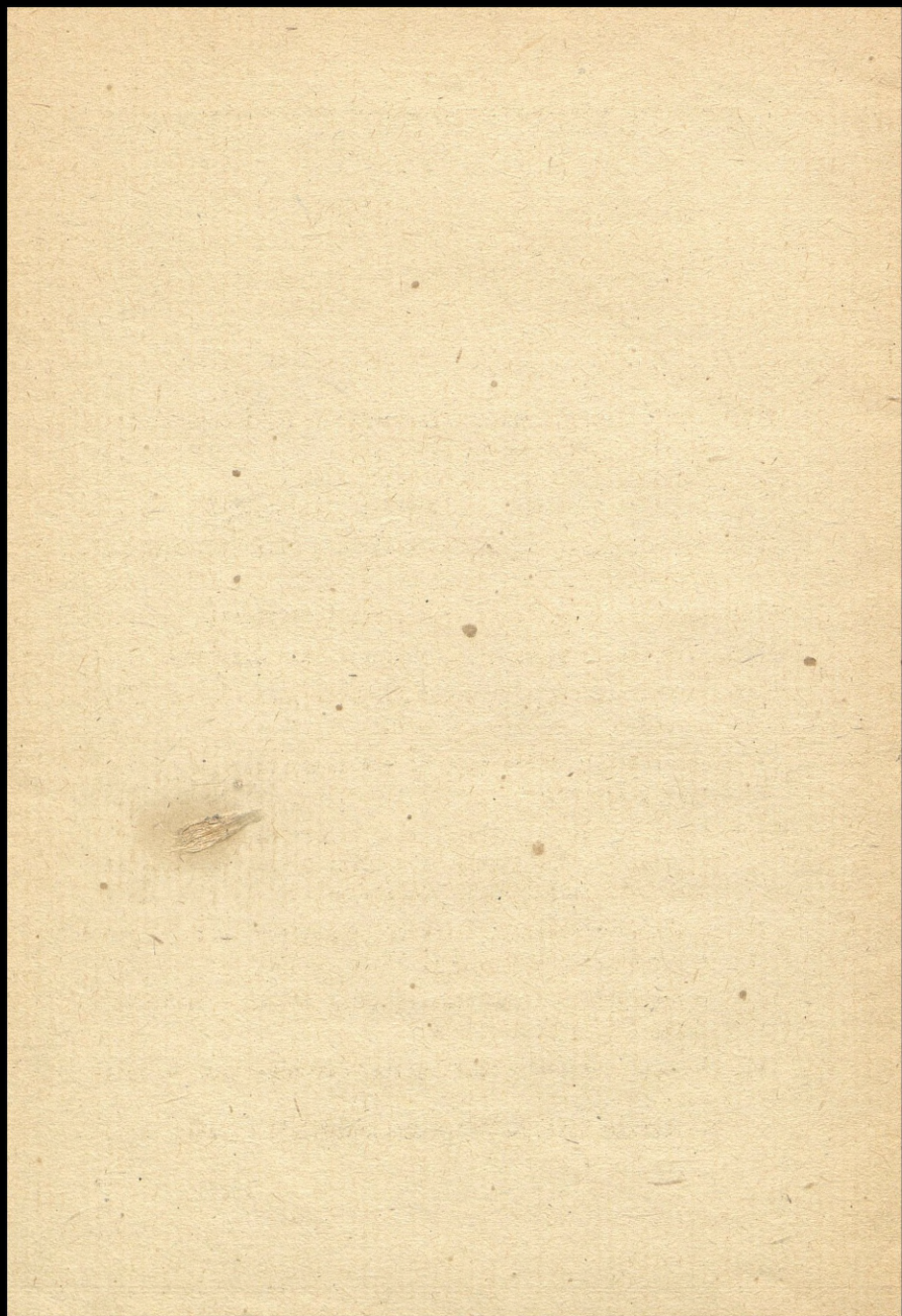
Nie poniżaj się nigdy zawieraniem znajomości z ludźmi złymi, zaznajamiaj się tylko z osobami pełnymi dobrych obyczajów i szacunku.

(Tamże)

Zachowanie twoje niech będzie takie, aby je każdy pochwalał, oraz aby ten, u którego będziesz uznał je za nienaganne.

(Tamże)

KALENDARIUM KOŚCIUSZKOWSKIE

-
- 1746, 4 *lutego*: domniemana data urodzin Andrzeja Tadeusza Bonawentury Kościuszki, z ojca Ludwika Tadeusza i Tekli z Ratomskich.
12 *lutego*: data chrztu Tadeusza Kościuszki.
- 1755, Kościuszkę wstępuje do kolegium pijarskiego w Lubieszowie.
- 1758, zgon ojca, Ludwika Tadeusza Kościuszki.
- 1760, Kościuszkę opuszcza kolegium lubieszowskie.
- 1765, 18 *grudnia*: wstępuje do Korpusu kadetów w Warszawie.
- 1766, 20 *grudnia*: otrzymuje patent oficerski i rangę chorążego korpusu.
- 1768, *czerwiec*: zgon matki, Tekli z Ratomskich.
13 *grudnia*: zaliczony w poczet oficerów korpusowych w charakterze podbrygadiera.
- 1769, *latem*: wyjeżdża do Paryża i w listopadzie t. r. zapisuje się do Królewskiej Akademii malarstwa i rzeźby.
- 1774, *latem*: po podróży do Anglii, Włoch, Szwajcarii i Niemiec wraca do kraju.
- 1775, 20—21 *października*: jest po raz pierwszy w Krakowie.
w końcu *października*: wyjeżdża do Francji.

- 1776, *w czerwcu*: wyjeżdża do Ameryki.
18 października: otrzymuje nominację na inżyniera z rangą pułkownika w armii amerykańskiej.
- 1777, *sierpień—wrzesień*: fortyfikuje wzgórza pod Saratogą.
- 1780, *3 sierpnia*: mianowany głównym inżynierem w południowej armii amerykańskiej pod dowództwem gen. Greene'a.
- 1782, *12 grudnia*: wjeżdża do zdobytego miasta Charleston.
- 1783, *13 października*: otrzymuje nominację na generała brygadiera armii amerykańskiej.
- 1784, *w lipcu*: wyjeżdża z Nowego Jorku do Francji.
- 1789, *12 października*: otrzymuje nominację na generał-majora wojsk koronnych.
- 1792, *18 lipca*: bitwa pod Dubienką.
30 lipca: na wiadomość o przystąpieniu Stanisława Augusta do Targowicy podaje się do dymisji.
1 sierpnia: otrzymuje nominację na generał-lejtnanta.
3 sierpnia: przyjeżdża do Warszawy i odbywa rozmowę z królem.
26 sierpnia: paryskie Zgromadzenie Prawodawcze na wniosek żyrodysty Goudeta nadaje Kościuszcze godność obywatela francuskiego.
20 października: opuszcza Warszawę i udaje się do Sieniawy w Galicji.
9 listopada: przybywa do Lwowa.
5 grudnia: podczas bytności w Zamościu otrzymuje rozkaz władz austriackich opuszczenia Galicji.
13 grudnia: przebywa w Krakowie.
17 grudnia: pod pseudonimem Tadeusza Biedy przebywa we Wrocławiu, skąd udaje się do Lipska.

- 1793**, 16 stycznia: wyjeżdża z Lipska do Paryża.
luty-maj: przebywa w Paryżu.
w czerwcu: wyjeżdża z Paryża do Drezna.
we wrześniu: do przebywającego w Lipsku Kościuszki zwracają się wysłannicy z Warszawy, Aloë i Walichnowski, z propozycją objęcia przez niego dyktatury w powstaniu.
10 września: Kościuszko przybywa do Podgórza pod Kraków dla odbycia narad przedpowstaniowych.
w październiku: udaje się do Włoch.
w grudniu: przebywa we Florencji.
- 1794**, 12 lutego: wysłannicy z Warszawy, Karol Prozor i Franciszek Xawery Dmochowski, powiadają przebywającego w Dreźnie Kościuszkę o ostatecznych przygotowaniach powstańczych.
w marcu: udaje się przez Pragę do Krakowa.
23 marca: przybywa do Brzeska Nowego pod Krakowem.
24 marca: jako Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej składa przysięgę na Rynku krakowskim.
1 kwietnia: wyrusza z Krakowa przez Mogilę, Pleszów, Wadów, Kocmyrzów i staje obozem w Luborzycy.
3 kwietnia: staje obozem w Koniuszy.
4 kwietnia: bitwa pod Racławicami.
5 kwietnia: staje obozem pod Słomnikami, gdzie wydaje „Raport pierwszy narodowi polskiemu o zwycięstwie pod Racławicami“.
7 kwietnia: staje obozem pod Bosutowem.
25 kwietnia: staje obozem pod Igołomią.
26 kwietnia: wyruszywszy przez Wawrzyńczyce i Brzesko-Słomiane, przybywa pod Stare Brzesko.
28 kwietnia: staje obozem pod Witowem.

1794, 29 kwietnia: przez Koszyce i Opatowiec przybywa do Winiar.

4—5 maja: przez Wiślicę, Nowe Miasto Korczyn, Wójczę i Pacanów przybywa pod Połaniec.

7 maja: w obozie pod Połańcem wydaje Uniwersał w sprawie włościańskiej.

10 maja: w obozie pod Połańcem wydaje Uniwersał o Organizacji Rady Najwyższej Narodowej.

20 maja: staje obozem pod Sieczkowem.

21 maja: staje obozem pod Borkowem, gdzie spotyka się z przybyłymi z Warszawy Kołłątajem i Ignacym Potockim.

25—26 maja: przez Pińczów, Konary, Przyłęk pod Wodzisławiem przybywa do Jędrzejowa, gdzie spotyka się z księciem Józefem Poniatowskim.

29 maja: staje obozem pod Krzęcicami.

3 czerwca: wraca z powrotem do Jędrzejowa.

5 czerwca: staje pod Rawką.

6 czerwca: bitwa pod Szczekocinami.

7 czerwca: przez Okszę cofa się pod Małogoszcz.

9 czerwca: przez Chęciny dociera do Kielc.

10 czerwca: staje pod Zagdańskiem.

11 czerwca: obozuje pod Lipowem Polem.

13 czerwca: minąwszy Szydłowiec, zatrzymuje się pod Wysockiem.

14 czerwca: minąwszy Radom, obozuje pod Koźłowem.

18—19 czerwca: obozuje pod Jedlińskiem i Warką.

22 czerwca: staje obozem pod Przybyszowem.

24 czerwca: przez Goszczów przybywa pod Lewiczyn.

28 czerwca: przez Grójec przybywa pod Gołków.

30 czerwca: staje obozem pod Pracką Wólką.

8 lipca: przez Piaseczno i Służewiec dociera do Raszyna.

10 lipca: staje obozem pod Królikarnią.

- 1794, 29 września: przybywa do obozu gen. Mokronowskiego w Grodnie.
 10 października: bitwa pod Maciejowicami.
 13 października: wywieziony z Maciejowic przez Kijów, Mohylew i Witebsk do Petersburga.
 10 grudnia: przybywa do Petersburga i zostaje osadzony w twierdzy Pietropawłowskiej.
- 1795, w maju: ciężko chory przeniesiony zostaje z twierdzy do Marmurowego Pałacu w Petersburgu.
- 1796, 26 listopada: car Paweł I odwiedza Kościuszkę i zwraca mu wolność.
 19 grudnia: opuszcza Petersburg.
 22 grudnia: przybywa do Wyborga.
 24 grudnia—3 stycznia: przez Frederikshamm, Lovis, Borgo przybywa do Abo.
- 1797, 13 stycznia: przez Kumlinge, Skarpeen przybywa na wyspę Ekerö.
 27 stycznia: przyjeżdża do Sztokholmu.
 23 lutego: wyjeżdża ze Sztokholmu do Göteborga.
 16 maja: wyjeżdża z Göteborga do Anglii.
 30 maja: przybywa do Londynu.
 7 czerwca: przyjeżdża do Bristolu.
 18 czerwca: wyjeżdża z Bristolu do Ameryki.
 18 sierpnia: przybywa do Filadelfji.
- 1798, 5 maja: wyjeżdża z New-Castle do Francji.
 28 czerwca: przybywa do Bayonny.
 w lipcu: przybywa do Paryża.
- 1799, 17 października: odwiedza Kościuszkę w Paryżu Napoleon Bonaparte.
 6 listopada: powtórnie spotyka się Kościuszko z Bonapartem na bankiecie w kościele św. Sulpicjusza w Paryżu.
 Kościuszko przystępuje do Towarzystwa Republikanów Polskich.

- 1800, *sierpień—wrzesień*: wydaje bezimiennie broszurę pod tytułem „Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość?” (do r. 1843 było siedem wydań).
- 1801, przenosi się na stały pobyt do Berville pod Paryżem.
- 1806, *w listopadzie* odwiedza go w Berville Fouché z propozycją Napoleona, by Kościuszko stanął na czele ruchu powstańczego w Polsce.
- 1808, wychodzi z druku w Nowym Jorku dzieło Kościuszki pt. „Obroty artylerii konnej” („Manoeuvres of Horse Artillery by General Kosciusko, Written at Paris in the year 1800, at the request of general W. M. Davie, then envoy from the United States to France. Translated, with notes and descriptive Plates, by Jonathan Williams col. comdt. of the corps of engineers, and president of the U. S. Military Philosophical Society. Published by Direction of the Society. New York: sold by Campbell et Mitchell. 1808”).
- 1809, dzieło powyższe wydane zostaje powtórnie w Londynie. „London. Reprinted for T. Egerton, military library near Whitehall. 1809”.
- 1814, *w kwietniu*: po raz pierwszy spotyka się z carem Aleksandrem I w Paryżu.
- 1815, *w maju*: pod pseudonimem „Polski” wyjeżdża na spotkanie z Aleksandrem I przez Pontalier (6 maja), Solurę (8 i 9 maja), Konstancę (13 maja), Wolbeck, Wurzach do Braunau.
 27 maja: spotyka się z Aleksandrem I w Braunau.
 31 maja: przybywa do Wiednia dla odbycia rozmów z Adamem Czartoryskim.
 25 czerwca: wyjeżdża z Wiednia do Solury.

1816, *w maju*: odwiedza instytut Pestalozziego w Yverdon.
w lipcu: przebywa w zamku Vezia pod Lugano
u hrabiostwa Negroni-Morosini.

2 kwietnia: sporządza testament, nadający wszystkim włościanom siechnowickim wolność osobistą
oraz prawo własności posiadanych gruntów i za-
gród.

1817, *1 października*: zachorował śmiertelnie.

15 października: o godzinie 10-ej wieczorem zmarł
w Solurze.

1817, wystawiono nagrobek na cmentarzu w Zuchwyl pod
Solurą (odnowiony w 1865 r.).

1 listopada: uroczyste nabożeństwo żałobne za Koś-
ciuskę w Paryżu, w kościele św. Rocha.

13 listopada: pierwszy projekt postawienia w Kra-
kowie pomnika Kościuszki, podany przez Fran-
ciszka Jaczewskiego z Mogiły „Gazecie Krakow-
skiej”.

31 grudnia: Zgromadzenie Reprezentantów Wolne-
go Miasta Krakowa uchwala sprowadzenie zwłok
Kościuszki na Wawel.

1818, *11 kwietnia*: zwłoki Kościuszki przywieziono do
Krakowa i złożono tymczasowo w kościele św. Flo-
riana.

23 czerwca: uroczyste złożenie zwłok Kościuszki
w grobach królewskich na Wawelu.

1820, Michał Kleofas Ogiński w majątku swym Zalesiu
wznosi pomnik z ogromnego kamienia z napisem
„Cieniom Kościuszki”.

- 1820, Stanisław Zamoyski wznosi pomnik Kościuszki w Janowie lubelskim.
19 lipca: uchwała Senatu W. M. Krakowa o usypaniu Kopca Kościuszki.
16 października: rozpoczęto sypanie kopca Kościuszki w Krakowie.
- 1823, 16 października: ukończono sypanie kopca Kościuszki w Krakowie.
- 1828, odsłonięcie pomnika Kościuszki w West-Point, postawionego staraniem uczniów Akademii wojskowej w West-Point.
- 1832, 22 grudnia: trumnę ze szczątkami Kościuszki przeniesiono do osobnego sarkofagu w krypcie św. Leonarda.
- 1840, badacz Australii, Edmund Strzelecki, nadał jednemu z australijskich szczytów górskich nazwę „Góry Kościuszki“ („Mount Kosciuszko“).
- 1870, odsłonięcie tablicy pamiątkowej, ufundowanej przez „Polaków wygnańców“ na domu, w którym zmarł Kościuszkowski w Solurze, przy Gurzelgasse 5.
- 1879, na jesieni: z inicjatywy Mieczysława Pawlikowskiego położono w Rynku krakowskim kamień pamiątkowy w miejscu, na którym Kościuszkowski miał składać przysięgę 24 marca 1794 r.
- 1894, 30 marca: odsłonięcie tablicy pamiątkowej na ścianie kościoła oo. kapucynów w Krakowie.
- 1897, serce Kościuszki, znajdujące się w posiadaniu hr. Morosinich pod Lugano, zostało przez nich oddane Muzeum Polskiemu w Rapperswilu i umieszczone w osobnym mauzoleum.

- 1911, 11 maja: uroczyste odsłonięcie pomnika Kościuszki, dłuta Antoniego Popiela, w Waszyngtonie.
- 1917, 15 października: uroczysty obchód setnej rocznicy zgonu Kościuszki.
- 1921, w grudniu: na wawelskiej baszcie Władysława IV umieszczono konny pomnik Kościuszki, wykonany przez Marconiego i A. Popiela.
- 1927, 15 października: złożenie na Zamku królewskim w Warszawie serca Kościuszki, przywiezionego z Rapperswylu.

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej

466/1

11-000466-000-0